

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ І. К. КАРПЕНКО-
КАРОГО**

БІЛАШ ІВАН ПАВЛОВИЧ

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС

**«АКТУАЛЬНА МОНОДРАМА КРІЗЬ ОПТИКУ СИНТЕЗУ
МИСТЕЦТВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

Методична розробка за тематикою творчого мистецького проєкту

Творчий керівник:
Мойсеєв Станіслав Анатолійович,
народний артист України

Науковий консультант:
Владимирова Наталія Вікторівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри театрознавства

КИЇВ – 2025

Анотація. Спеціальний курс «Актуальна монодрама крізь оптику синтезу мистецтв: теорія і практика» має надати здобувачам вищої театральної освіти відповідні знання та навички (вміння) в царині гри в моновиставі, зокрема здатності поєднувати драматургічний текст, сценічний простір і тілесно-голосові засоби в межах театру одного виконавця. Для ефективного оволодіння майстерністю гри в моновиставі курс передбачає застосування методу формування власних монологів, однак пріоритет віддається роботі з матеріалом документального театру. Зокрема, використання методу вербатім через інтерв'ю дозволяє студентам опановувати автентичність мовлення та емоційної присутності, уникати імітації та наївної «гри ролі», а натомість формувати власний сценічний голос на основі реального досвіду.

Метод вербатім у монодрамі є особливо ефективним, оскільки дозволяє студентам працювати з живим матеріалом, відтворюючи реальні інтонації, ритми та емоційні акценти. Це сприяє розвитку автентичної сценічної присутності, формуванню індивідуального голосу актора та поглибленню розуміння того, як особистий досвід і колективна пам'ять трансформуються у драматургічний текст. Через вербатім студент вчиться не просто грати, а створювати подію на сцені, де кожне слово, пауза і жест стають частиною єдиного комунікативного потоку з глядачем. Такий підхід забезпечує глибоке занурення у матеріал та розвиток критичного сприйняття власного акторського висловлювання.

Курс розрахований на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 026 Сценічне мистецтво».

Тривалість курсу – один семестр.

Мета курсу – надати студентам знання та практичні навички роботи в монодраматичному форматі через поєднання авторського тексту, акторської присутності та документального матеріалу, зокрема вербатіму, з метою

формування власних монологів і сценічних подій. Курс спрямований на теоретичне осмислення та практичне освоєння сучасної монодрами як форми театру синтезу мистецтв, навчити студентів перетворювати особистий та колективний досвід у живе сценічне свідчення, усвідомлено інтегруючи власний акторський голос, драматургічну структуру та документальне джерело у межах театру одного виконавця.

Здобувачі повинні **знати:**

- основні жанрові, історичні та соціокультурні передумови розвитку сучасної монодрами;
- вплив політичних, культурних та воєнних трансформацій на формування драматургії моновистав;
- структурні, ритмічні та інтонаційні засоби сценічної мови для формування багатовимірного акторського висловлення;
- принципи побудови монодраматичного тексту та динаміки сценічного часу і простору;
- концепції та методологію тотального театру, тілесної експресії та тілесно-емоційного навчання актора;
- історію та практику документального театру, роль театрального свідчення та вплив спадщини Ервіна Піскатора;
- ключові методики Лесі Курбаса, Роберта Уілсона та концепції К. Реа щодо підготовки, концентрації та сценічної дисципліни;
- принципи вербатіму та способи інтеграції документального матеріалу в монодраму;
- методи персоналізації, проживання та трансформації чужого досвіду через акторську практику;
- організаційні, креативні та культурні аспекти презентації моновистав на національних і міжнародних майданчиках.

ПИТАННЯ СПЕЦКУРСУ

РОЗДІЛ 1. МАЙСТЕРНІСТЬ АКТОРА У СУЧАСНІЙ МОНОДРАМІ ЯК ФОРМА ТІЛЕСНО-ЕМОЦІЙНОГО ТА КОГНІТИВНОГО ДОСВІДУ: ВІД ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРИСТУНОСТІ ДО СЦЕНІЧНОГО СИНТЕЗУ

ТЕМА I *«Монодрама як жанр у контексті соціокультурних трансформацій»*

1.1. Соціокультурні й політичні чинники формування сучасної монодрами: від постколоніальної ситуації до війни як теми моновистав.

1.2. Виникнення та розвиток української монодрами: історія, генеза, жанрові канони та трансформації у XX–XXI століттях.

ТЕМА II *«Історичний та соціокультурний контекст монодрами»*

2.1. Вплив історичних подій, соціальних змін та культурних процесів на еволюцію монодрами та формування сучасних жанрових стратегій.

2.2. Монодрама як відображення колективної пам'яті та соціального досвіду: аналіз сучасних українських та міжнародних практик.

ТЕМА III *«Сценічна мова та художнє висловлювання в монодрамі»*

3.1. Структура і ритміка сценічної мови, інтонаційні та пластичні засоби, що формують багатовимірність акторського висловлювання.

3.2. Мова як інструмент художньої репрезентації: переходи між лірикою, драмою та епічними формами, вплив стилю та жанру на сприйняття глядача.

ТЕМА IV. *Механізми формування сценічної присутності актора в моновиставі*

4.1. Взаємозв'язок акторського тіла, голосу та психоемоційного стану як основа створення цілісного сценічного образу.

4.2. Психологічні та емоційні стратегії актора у роботі з внутрішнім монологом і самостійною динамікою сценічної дії.

ТЕМА V. *Архітектоніка сценічного висловлювання в монодрамі*

5.1. Структурні принципи побудови монодраматичного тексту: взаємодія змісту та форми.

5.2. Динаміка сценічного часу та простору як засіб конструювання психологічного та емоційного досвіду актора.

ТЕМА VI. *Тотальний театр і монодрама*

6.1. Концепція тотального театру: інтеграція мистецтв, тілесності та простору в сценічному висловлюванні.

6.2. Практичні прийоми застосування принципів тотального театру в побудові акторської роботи у моновиставі: синтез дії, музики, руху та сценічного середовища.

ТЕМА VII. *Тіло актора як засіб вираження в моновиставі*

7.1. Теоретичні основи тілесної експресії: від Гротовського до сучасних концепцій сценічного перформансу.

7.2. Практичні техніки тілесного тренінгу та пластики для монодрами: робота з емоційним і психофізичним станом актора, утримання концентрації та уваги на сцені.

ТЕМА VIII. *Мовна динаміка та драматургічні стратегії в монодрамі*

8.1. Теоретичні основи мовної маніпуляції та її роль у конструюванні реальності монодрами.

8.2. Практичні вправи з формування мовного вислову: робота з поліфонією тексту, ритмом і інтонаціями для створення цілісного сценічного образу.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ АКТОРА В СИНТЕЗІ МИСТЕЦТВ: РОБОТА З МОНОДРАМАТИЧНИМ ТА ДОКУМЕНТАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ

ТЕМА IX. *Інтеграція документального театру у моновиставу*

9.1. Теоретичні основи документального театру та спадщина Ервіна Піскатора – аналіз концепцій документальної драми, її історичних передумов, прийомів передачі реальності через сценічне висловлювання.

9.2. Роль театрального свідчення та вплив Піскатора на сучасні практики – трансформування ідей у сучасних моновиставах, методи документальної драматургії застосовуються сьогодні.

ТЕМА X. *Лесь Курбас і його система сценічного мислення*

10.1. Теоретичні засади театральної методології Курбаса: принципи репетиційної роботи та вплив на розвиток української монодрами.

10.2. Практичне застосування курбасівських методів у роботі актора: імпровізація, тілесні вправи, розвиток сценічної присутності та формування власного монологу.

ТЕМА XI. Роберт Уілсон та сценічна візуалізація часу і простору

11.1. Теоретичні підвалини творчості Роберта Уілсона: концепція «театру сповільненого часу», роль візуального ритму, простору та світла в монодраматичній сцені.

11.2. Практичні аспекти застосування уілсонівських прийомів у роботі актора: робота з ритмом руху, просторовими композиціями та створенням сценічного «живого полотна».

ТЕМА XII. Професійна майстерність актора: уроки з The Outstanding Actor

12.1. Теоретичні засади акторської майстерності за К. Реа: ключові принципи підготовки, розвиток уваги, концентрації та сценічної дисципліни.

12.2. Практичне застосування методів Реа для формування власного виконавського стилю та ефективної роботи у моновиставі.

ТЕМА XIII. Вербатім у практиці документального театру

13.1. Робота з інтерв'ю та архівними матеріалами: методика збору, відбору й редагування матеріалу для сценічного використання.

13.2. Втілення вербатіму на сцені: від адаптації тексту до інтеграції акторської техніки та сценічної правди.

ТЕМА XIV. Інтеграція вербатіму в монодраматичну практику

14.1. Структурування документального матеріалу для одного виконавця: від розлогого інтерв'ю до концентрованого сценічного висловлювання.

14.2. Акторська робота з вербатімом у моновиставі: методи проживання, трансформації та персоналізації чужого досвіду.

ТЕМА XV. Моновистава на міжнародній арені та її роль у формуванні національної культурної ідентичності

15.1. Організаційні та креативні аспекти участі моновистав у міжнародних театральних фестивалях: планування, адаптація для різних культурних контекстів, практичні кейси.

15.2. Моновистава як інструмент артикуляції національної пам'яті та спільного досвіду, що стимулює культурну взаємодію та підтримує громадянську солідарність у кризових умовах.

Форми навчання

Теоретичне лекційне навчання, практичні заняття та самостійна робота.

Тематика практичних занять

1. Робота з тілом та голосом актора у моновиставі – вправи на концентрацію, психофізичну мобільність, розвиток тілесної експресії та сценічної присутності.
2. Формування сценічного вислову та ритму монодрами – робота з текстом, інтонацією, паузами, переходами між лірикою, драмою та епосом.
3. Імпровізація та принципи тотального театру – інтеграція руху, музики, світла і сценічного простору для створення цілісного художнього образу.
4. Документальний театр та вербатім – збір, редагування та структуризація інтерв'ю, архівних матеріалів і їх адаптація для сценічного виконання одного актора.
5. Персоналізація та трансформація чужого досвіду – методи проживання, адаптації та сценічного перетворення вербатімного матеріалу в монодрамі.

Питання до самостійної роботи

1. Провести аналіз обраної сучасної моновистави іноземного театру та визначити, як у ній реалізовано поєднання тілесного, голосового та сценічного простору актора.
2. Підготувати короткий текст для моновистави на основі локальної соціальної теми та обґрунтувати вибір формату та жанрового підходу.
3. Дослідити взаємодію документального матеріалу та художнього тексту в одній сценічній формі (порівняльний аналіз).
4. Скласти невеликий звіт про способи адаптації вербатімних матеріалів для різних аудиторій, враховуючи культурні та мовні відмінності.
5. Розробити власний план міні-перформансу для одного актора, де використати прийоми тотального театру, тілесної експресії та сценічного ритму, і пояснити обрану методику.

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Які соціокультурні та політичні фактори формували розвиток сучасної української монодрами?
2. Які основні жанрові трансформації та канони монодрами у XX–XXI століттях?
3. Як структура і ритміка сценічної мови впливають на сприйняття акторського висловлювання в моновиставі?
4. У чому полягає концепція тотального театру і як її принципи можуть інтегруватися в монодраматичну практику?
5. Яким чином мовна маніпуляція та поліфонія тексту використовуються для конструювання реальності в монодрамі?
6. Які принципи документального театру застосовуються в роботі з вербатімом, і який вплив мала спадщина Ервіна Піскатора?

7. Як практичні прийоми Роберта Уілсона або методи К. Реа допомагають формувати власний виконавський стиль актора?
8. Яку роль відіграє моновистава у формуванні національної культурної ідентичності та на міжнародній сцені?
9. Як актор може використовувати структуру інтерв'ю або архівних матеріалів для побудови власного монологу в межах вербатім-практики?
10. Яким чином принципи тотального театру можна застосувати для посилення емоційного та візуального впливу моновистави?

Рекомендована література

Обов'язкова:

1. Арто А. *Театр і його двійник*. Переклад Романа Осадчука. Київ : Видавництво Жупанського, 2021. 280 с.
2. Барба Е. Паперове каное: путівник по театральній антропології. Пер. з англ. М. Шкарабана; передм. Б. Козака. Львів : Літопис, 2001. 288 с.
3. Бондарева О. Сучасна українська монодрама: становлення нового жанрового канону. *Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Серія : Філологія (літературознавство)*. 2007. Вип. 13–14. С. 42–47.
4. Бондарева О. Сучасна українська драматургія про війну як про трансгенераційний досвід українства. *Україна та Європа: культура в глобальних викликах сьогодення* : зб. матер. Міжнар. наук. конф., м. Київ, 20–21 вересня 2023 року. Київ : ІПСМ НАМ України, 2023. С. 40–42.
5. Бортнік Ж. Монодрама як жанр: теоретико-історичний аспект (стаття друга). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. 2013. № 28. С. 12–18.
6. Бортнік Ж. Сучасна монодрама як культурно-історичний феномен: генеза, поетика, рецепція : дис... канд. філол. наук : 10.01.06 /

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2016. 229 с.

7. Бортнік Ж. Монодрама: право на тотальний монолог. *Курбасівські читання*. 2018. № 13. С. 165–187.

8. Бортнік Ж. Генеза сучасної української монодрами: тематико-проблематичний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32(71), № 3, ч. 2. С. 179–185.

9. Босак І. Моновистава у постмодерному театрі: специфіка жанрових модифікацій. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 4 (32), т. 1. С. 62–66.

10. Васильєв Є. Сучасна драматургія: жанрові трансформації, модифікації, новації : монографія. Луцьк : Твердиня, 2017. 532 с.

11. Веселовська Г. Український театральний авангард. Київ : Фенікс, 2010. 368 с.

12. Гротовський Є. Театр, ритуал, перформер. Львів : Літопис, 1999. 185 с.

13. Корнієнко Н. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. Київ : Либідь, 2007. 336 с.

14. Курбас Лесь. Філософія театру. Упоряд. М. Лабінський. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 917 с.

15. Піскатор, Е. «Політичний театр» / Ервін Піскатор. — К.–Х.: Рух, 1932. — 191 с.

16. Сафір М. А. Роберт Уілсон: Ізсередини. Київ: ArtHuss, 2025. 336 с.

17. Фіалко В. Театр України II половини XX століття: образна лексика. Київ : Видавничий дім «Антиквар», 2016. 430 с.

18. Campbell J. *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton, Oxford : Princeton University Press, 2004. 416 p.

19. Rea, K. *The Outstanding Actor: Seven Keys to Success*. 2nd ed. London: Methuen Drama, 2021. 256 pp.
20. Lehmann H.-T. *Postdramatic Theatre*. London, New York : Routledge (Taylor & Francis), 2006. 214 p.
21. Parker G. *Actor alone: solo performance in New Zealand* : Master's thesis. Canterbury : University of Canterbury, 2007. 236 p.

Додаткова:

1. Апчел, О. А. «Документальний театр в контексті української культури: дис. Канд. Мистецтвознавства: 26.00.01». Харків, 2014. — 273 с.
2. Білаш І. Мовна маніпуляція як драматургічний прийом конструювання реальності в сучасній монодрамі. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2025. № 88, том 1. С. 48 -54.
3. Білаш І. Особливості інтерпретації концепції тотального театру в сценічному мистецтві. *Науковий вісник Київського національного університету театру кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2024. № 34. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.34.2024.305186>
4. Білаш І. Особливості когнітивно-комунікативного простору монодрами як «драми дискурсу». *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*. 2024. Т. 7, № 1. С. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.7.1.2024.301825>
5. Бурнашов І. Документальна драма на сцені театрів України : оглядова довідка за матеріалами преси, неопублікованими документами та Інтернету 2014–2015 рр. / Національна парламентська бібліотека України, Інформаційний центр з питань культури та мистецтва. *ДЗК*. 2015. Вип. 12/4. 12 с.

6. Ворожбит Н. «Я завжди мріяла створити історію від початку й до кінця»: конспект лекції Наталки Ворожбит у КАМА [матеріал підготувала Н. Шумілова]. *Віледж*. 16.05.2021.
7. Клековкін О. *Theatrica : Лексикон / Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України*. Київ : Фенікс, 2012. 800 с.
8. Клековкін О. *Bauhaus Totaltheater: постаті, принципи, практика*. *Сучасне мистецтво*. 2017. Вип. 13. С. 90–102.
9. Клековкін О. *Лесь Курбас: система і метод. Полемічні нотатки*. *Український театр*. 1999. № 4. С. 27–30. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Klekovkin_Oleksandr/Les_Kurbas_Systema_i_metod_Polemichni_notatky.pdf
10. Нечаєнко Т. Театр одного актора: комплементарність засобів і прийомів ідейно-емоційної виразності сценічного формотворення моновистав. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 1. С. 404–409
11. Ткаченко А. Літературна жанристика: спроба новітньої систематизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2020. № 44. С. 134–139
12. Юнг К.-Г. Психологія і поезія. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 91–108.